Egy kísérletről félidőben

KALMÁR ZOLTÁNNÉ

Az 1990/91-es tanévben a demográfiai hullám elérte a középiskolát. Baranya megyében több száz általános iskolát végzett tanuló nem jutott be a középfokú oktatási intézmények padjaiba. Elsősorban ez indokolta az úgynevezett 9. osztályok életrehívását, mellyel – kísérleti jelleggel – több szakmunkásképző próbálkozott.

A *Baranya Megyei Pedagógiai Intézet* fogta össze és segítette a kísérletben résztvevő iskolákat. Az elképzelés abból indult ki, hogy a tanulók elméleti oktatásához minden feltétel biztosított, viszont a gyakorlati képzést vállaló munkahely – az adott tanévben – nem állt a rendelkezésre. (Köztudott, hogy a vállalatok csökkentik szakmunkástanulóik létszámát.) A probléma megoldásához célszerűnek látszott a tantervi anyag átrendezése. A hároméves szakmunkásképzés teljes közismereti anyaga (magyar, történelem, matematika és fizika) az első évre került, a szakmunkásképző első osztályának szakmai elméleti tárgyai és gyakorlata, egyszóval a teljes szakmai képzés a második és harmadik évre koncentrálódott. A gyerekek tehát az első osztályban kizárólag közismereti tárgyakat tanulnak, másodiktól kezdve pedig szakmai képzésben részesülnek. Így a gyakorlati képzést illetően egy teljes tanévet nyertünk, alkalmazkodva a Pécsi Kesztyűgyár tanműhelyének kapacitásához.

Iskolánkban, a pécsi 500. sz. Zrínyi Miklós Ipari Szakmunkásképző Intézet és Szakközépiskolában a vázolt elképzelésekkel indult kísérleti vagy más néven "közismereti" osztály 31 leánytanulóval. Ebbe az osztályba olyan gyerekeket vettek fel, akiknek a továbbtanulási jelentkezési lapon általuk megjelölt iskolák egyikébe sem sikerült bejutniuk; az ok helyhiány, sikertelen felvételi vagy a gyenge tanulmányi eredmény. (Ezt részletezi a következő két táblázat.)

Tanulók megoszlása a továbbtanulási jelentkezések alapján

Szakközépiskolába jelentkezett:	7 tanuló
Szakmunkásképzőbe jelentkezett:	24 tanuló

Tanulmányi átlag a 7. és 8. osztályos bizonyítvány alapján

3.2 fölött:	3 tanuló
3.2 – 2.6 között:	7 tanuló
2.5 – 2.0 között:	16 tanuló
bukott vagy közel állt a bukáshoz:	5 tanuló

A gyerekek abban a reményben ültek be az iskolapadba, hogy másodiktól bőrruhakészítő (1407-1. sz. szakma) szakmunkástanulók lesznek. Tudatosítottuk bennük, hogy csak a kielégítő tanulmányi eredményűek és a gyakorlati felvételin is megfeleltek folytathatják másodéven tanulmányaikat. Mint osztályfőnöknek nem voltak illúzióim a tanulók előképzettségét, tudását, szorgalmát, munkafegyelmét illetően. Ezzel szemben már az első benyomások meglepően kellemesek voltak. Igazi kisiskolások, akik természetesnek vették, hogy elvégezzék feladatukat. Már szeptemberben lát-

szott, hogy nem jobbak és nem rosszabbak a többi szakmunkásképzős osztálynál. Lehet velük dolgozni, tanulnak. Alig van hiányzás, nincs "lógás" az órákról.

Állandó és fokozott figyelemmel kísérve a tanulók tevékenységét, a következőket tapasztaltam. Nem jelent számukra olyan nagy változást az új iskola, mint a szakmunkásképzős osztályoknál, hiszen hasonló keretek között folyik a tanítás-tanulás, mint az általános iskolában. Rendszeresen tanulnak, rendszeres és állandó számonkérés, ellenőrzés mellett. Érdekes a tanulók nyilatkozata a tanulásra fordított időről. Több időt fordít a felkészülésre, mint az általános iskolában tizenegy tanuló, ugyanannyit tizenöten, kevesebbet pedig mindössze öten tanulnak. Nem esik ki a tanulásból a gyakorlaton töltött minden második hét, mint a hagyományos szakmunkásképzésben. (Ez alatt csak felejt a tanuló, kizökken a tanulás megszokott üteméből.) Több idő jut a bevésésre, gyakorlásra, egyéni foglalkozásra.

A tanulók nyilatkozata a tanítás-tanulás intenzivitásával kapcsolatban is igen pozitív. Tizenkilenc tanuló úgy érzi, itt jobban és többen foglalkoznak vele, mint az általános iskolában, nem érez különbséget hat, és heten vannak azon a véleményen, hogy itt kevésbé foglalkoznak vele. Az órákon alig kell fegyelmezni, nincs igazolatlan mulasztás. Az első félévben egyáltalán nem volt lemorzsolódás. Mivel többet vannak együtt, gyorsabban szerveződik a közösség. Az osztály vezető egyéniségei, akiket elfogadnak és követnek a többiek, pozitív irányultságúak. (Sajnos ez nem általános a szakmunkásképzésben!)

Osztályfőnöki munkámban sokat segítenek a gyerekek. Öntevékenyek, szerveznek, kezdeményeznek. A tanulásban ösztönzik egymást. Osztályfőnöki órákon rendkívül részletesen és őszintén beszélnek magukról, családjukról az "életútvizsgálat" során. Mindez zenei aláfestéssel történik, kellemes, meghitt légkört teremtve maguk körül. Mindenki hozza kedvenc kazettáját és fényképekkel illusztrálják történeteiket. A beszámoló végén társaik érdeklődő, olykor együttérző kérdéseire készségesen válaszolnak.

A magatartás és szorgalom jegyek elbírálásánál reálisan, néha talán szigorúan ítélik meg egymást, önmagukat. Nincs harag, sértődés, mert a javasolt osztályzatokat alaposan megindokolják. Szakköri, sportköri munkában 11 tanuló tevékenykedik. A félévi eredmények mindezek ellenére azt mutatják, hogy a hiányosságok pótlásához, a gyenge képességek ellensúlyozásához még több munkára, még nagyobb kitartásra van szükség. A második félév elején, (sőt ezt megelőzően már januárban is) megtorpant a lendület, alábbhagyott a lelkesedés, ugyanis megkérdőjeleződött a további sorsuk. Hetekig úgy látszott, mégsem lesz munkahely, ahol a gyakorlati képzés megoldható. (A fogadó vállalat életében alapvető változás következett be, távlati tervei még nem voltak ismeretesek.) Ez azonnal érezhető volt a gyerekek munkájában. Bizonytalanná, elkeseredetté váltak, rapszodikusan tanultak, magatartási problémák fordultak elő, csalódottak voltak.

Azután mégis megoldódott a probléma. Nagy megkönnyebbülés diáknak, szülőnek egyaránt. Közben a gyengék, a kevésbé kitartóak kezdenek lemaradni, nem tanulnak rendszeresen, szorgalmuk alábbhagy, szaporodnak a hiányzások, érzik, hogy a 20 fős keretbe (most már tudjuk, ennyi tanulót vesz fel a vállalat) úgysem kerülhetnek be. Megtörténik a felvételi. A közismereti tantárgyakat kielégítő színvonalon elsajátított tanulók (2,8 átlageredménytől fölfelé) kézi varrásból felvételi vizsgát tesznek. Húsz tanuló felvételt nyer a második osztályba. A többiek közül sokan úgy gondolják, hogy a továbbiakban nincs értelme a tanulásnak, meg sem kísérlik az év végi tantárgyi vizsgákat letenni, előtte elhagyják az iskolát (9 tanuló).

Mivel a tél folyamán az iskolán kívül álló okok miatt bizonytalanná vált a gyerekek jövője, javaslatomra sokan beadták jelentkezési lapjukat különböző szakmunkásképző intézményekbe, s azzal a biztos tudattal távoztak, hogy a következő tanévtől – bár

újra elsősként – szakmát tanulnak. Az év végi vizsgákra a jobb tanulók, a legjobb eséllyel indulók és a nagyon gyengék, a teljesen esélytelenek maradtak. Ez a 22 tanuló a közismereti tantárgyakból záró vizsgát tett, (sikeres 21); és lehetőségük nyílt a szakmunkásvizsga történelem és társadalmi ismeretek tárgyából vizsgázni. Ez utóbbit huszan kísérelték meg, s tizenhatnak sikerült. Nekik két év múlva csak szakmai tárgyakból kell szakmunkásvizsgát tenniük.

Az 1991/92-es tanévben, mint másodéves bőrruhakészítő szakmunkástanulók folytatják tanulmányaikat. Ciklusonként 6 napot szakmai gyakorlaton töltenek, a többi 4 napon szakelméletet tanulnak. Nagy igyekezettel, szorgalommal dolgoznak. Oktatóik szerint nemcsak tanulni, megtanulni akarják a szakmát. Az ún. "nem szeretem munkákat" is szó nélkül végzik, az elrontott, hibás darabokat fejtik, javítják, újravarrják. A szakelmélet tanulásában is megállják helyüket. Oktatók, tanárok dícsérettel, elismeréssel nyilatkoznak róluk. Önmagáért beszél a vállalati tanműhelyvezető kijelentése: a következő tanévben is kísérleti osztályban végzett tanulókat szeretne felvenni, foglalkoztatni.

Az eltelt másfél év tapasztalatai jók, de vannak megoldásra váró nyitott krédések is.

– Mi lesz azoknak a tanulóknak a sorsa, akiket nem vesznek föl a második osztályba, illetve nem tudnak bekerülni más szakmunkásképző intézetekbe? Az osztályomban két tanuló került ilyen helyzetbe, ők jelenleg ún. átképzős tanfolyamon varrni tanulnak.

– Szükséges-e a tantárgyi vizsga, s ha igen, mit nyer vele az a tanuló, akit nem vesznek fel a második osztályba?

– Magyar irodalomban gondot jelent bizonyos irodalmi alkotások, szemelvények tanítása, melyek feldolgozásához a 14-15 éves gyerekek még nem elég érettek. Elhagyhatók-e ezek az anyagrészek, illetve helyettesíthetők-e mással? (Ha igen, a záróvizsga anyagán is változtatni kell, s vajon megteheti-e ezt a szaktanár saját belátása szerint?)

– Matematikánál is hasonló problémák vetődnek fel. Bizonyos logikai műveletek elvégzésére nem minden tanuló képes ebben az életkorban.

Tanárok, oktatók, diákok egyaránt jónak minősítették a kísérletet, bár csupán egy osztály tevékenységének ismeretében, a másfél év tapasztalataiból messzemenő következtetést korai lenne levonni. A kísérlet javára írhatók a következők:

– A gyerekeknek nem jelent olyan nagy változást az új iskolatípusba való átmenet, hiszen hasonló keretek között tanulnak, mint az általános iskolában.

– Biztosítottak a folyamatos tanulás, rendszeres foglalkozás, számonkérés feltételei, s nem esik ki a tanulásból a gyakorlati hét.

– Több idő jut a hiányos ismeretek pótlására, a felzárkóztatásra, a tanultak gyakorlati alkalmazására; (a matematikát és a magyart két csoportban, tehát kiscsoportosan tanulják).

– Nem éri olyan sokféle hatás a tanulókat, hiszen mindössze öt tanár tanítja az osztályt, jobban érvényesülhet a sokat emlegetett "egységes pedagógiai ráhatás elve". A tanárok jobban megismerik a tanulókat, hiszen nagyobb óraszámban, gyakrabban találkoznak velük.

– A gyerekek jól érzik magukat az osztályban, igazi kis közösséget alkotnak, többet vannak együtt, nem szóródnak szét minden második héten a különböző munkahelyekre. Ismerik egymást, magukénak érzik az iskolát, mert többet tartózkodnak itt, több alkalmuk van részt venni a tanításon kívüli rendezvényeken. Azonos cél érdekében tanulnak, sokszor sarkallják egymást, hiszen úgy érzik, nekik meg kell küzdeniük a második osztályba jutásért. Egyik tanítványom így fogalmazott: "csak rajtam múlik, hogy az legyek, ami lenni szeretnék". A cél közelinek és nem elérhetetlennek

látszik, ezért is tudnak jobban azonosulni vele.

A kísérletben részt vevő szakmunkásképzők a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet által szervezett megbeszélésen a közelmúltban értékelték a 9. osztályokban folyó munkát kicserélték tapasztalataikat. Elhangzott olyan vélemény, mely szerint túl gyors a tempó, túl sok, túl sűrített, tömény a tananyag a gyerekek képességeihez, tudásához mérten. Javaslatként merült fel, hogy a 9. osztály feladata az általános iskolai hiányosságok pótlása legyen, azaz csupán a felzárkóztatást tűzze ki célul. (A gyakorlati képzés – külső sokok miatt – úgyis egyre nehezebben oldható meg.)

Felvetődik a kérdés: Hány tanuló fog beülni az iskolapadba, illetve meddig marad ott azzal a céllal, hogy pótolja azt, amit az általános iskolában elmulasztott. Az osztályomban azt tapasztaltam, hogy azok a tanulók, akiknek nem sikerült bejutniuk a másodikos szakmunkásképző osztályba, abbahagyták tanulmányaikat. Céltalannak látták a tanulást, a tantárgyi vizsgák letétele önmagában nem motivált. Ha a munkának célja van, ha továbbvezet valahova, csak akkor van értelme a 9. osztálynak: ha egy cél érdekében tanul, dolgozik a tanuló. Úgy ítélem meg, ez a próbálkozás kettős feladatot is képes megoldani. Egyrészt bizonyos mértékig alkalmas az általános iskolai hiányosságok pótlására, másrészt "rosta", mely segít kiválasztani a képzésre alkalmas tanulókat. Így a szakmunkásképzésre olyan tanulók kerülnek, akik kellőképpen felkészültek, birtokában vannak a képzéshez szükséges általános alapismereteknek, akik tudnak és akarnak is tanulni, dolgozni. Lehetőséget adnak ezek az osztályok az általános iskolai hiányosságok pótlására, s igen reális módszert jelentenek a szakmunkásképzésre alkalmas tanulók kiválasztásában, sok esetben egyfajta "szociális rehabilitációt" is végrehajtva, nem is beszélve egy minden eddiginél reálisabb pályaorientációról és pályaválasztásról.

Elolvasva a közoktatási törvény új (1991. november 5.) koncepcióját az alsó középiskolai nevelés és képzés (7-10. osztály) célkitűzéseiről, úgy tűnik, 9. osztályaink tapasztalatai ezek helyességét igazolják. Szilárd meggyőződésünk, hogy a 9. osztályokban az általános technikai nevelés célkitűzéseit szem előtt tartó, de egyben a konkrét szakma, szakmacsoport felé orientáló és előkészítő, a középfokú műszaki oktatási intézményeknek az általános iskolainál szükségszerűen jobb lehetőségeit kihasználó technika tantárgy oktatása a 9. osztályokban nagymértékben elősegítené alapvető oktatási céljaink elérését.